



Náttúruverndarsamtök Íslands

Iceland Nature Conservation Association

Forsætisráðuneytið
Stjórnarráð Íslands

Varðar: Drög að frumvarpi til laga um breytingu á ýmsum lögum vegna þjóðlendna (starfslok óbyggðanefndar o.fl.)

Reykjavík, 4. desember 2023

Yrðu þessi frumvarpsdrög að lögum, yrðu fullframin svik á loforði sem Alþingi Íslendinga gaf þjóðinni við setningu laga um þjóðlendur fyrir rúmum aldarfjórðungi. Með því að fella brott ákvæði um að tekjum sveitarfélaga af þjóðlendum skuli verja til uppgangs þjóðlendnanna sjálfra og með því leyfa sveitarstjórnnum að færa auðlindagjald af þjóðlendu inn í einstaka sveitarsjóði yrði endanlega tekin af þjóðinni eign hennar, þjóðlendurnar sjálfar.

Við setningu þjóðlendulaga 1998 var það skýrt, að ekki ætti að fara með þjóðlendur eins og hefðbundnar eignir ríkisins, svo sem einstakar lóðir eða jarðir, heldur ætti ríki að fara með varðveislu og forræði sameiginlegar gæða þjóðarinnar, þó tekið yrði tillit til þeirra sem þegar hefðu áunnið sér réttindi til nytja innan þeirra. Af því leiddi, að tekjum sem féllu til vegna gjalda/leigu fyrir afnot lands og landsgæða innan þjóðlendu yrði varið sérstaklega í þágu verkefna innan þjóðlendna, en renni ekki í ríkissjóð eða einstaka sveitarsjóði. Söguleg sérstaða þessara landsvæða var sögð rökstyðja þetta fyrirkomulag, sérstaða sem sögð var svipa um margt til sjálfseignarstofnana. Þetta varð úr. Og í 4. mgr. 3. gr. var lögfest:

Tekjum af leyfum til nýtingar lands [...] skal varið til **landbóta, umsjónar, eftirlits og sambærilegra verkefna innan þjóðlendna**, eftir nánari ákvörðun forsætisráðherra.

Sama regla gildi, og gildir enn, um sveitarfélög. Eftirlit með ráðstöfuninni felst í árlegri skýrslugjöf sveitarstjórna til forsætisráðherra sem aftur gefur Alþingi árlega skýrslu. Ríkisendurskoðun endurskoðaði svo reikninga. Þessa sérstöðu ráðgerir forsætisráðuneytið nú endanlega að afnema. Því mótmæla Náttúruverndarsamtök Íslands og krefjast þess að upphaflegur tilgangur laganna verði virtur af forsætisráðherra og þjóðlendurnar verði hjá þjóðinni í samræmi við það sem til var stofnað.

Hér verður tekið dæmi af náttúruperlunni og ferðamannaseglinum í Landmannalaugum, sem er innan þjóðlendu og er friðlýst svæði, í umsjón Umhverfisstofnunar. Ljóst hefur verið um

árábil að Laugar hafa stórlega liðið fyrir vanfjármögnun úr sameiginlegum sjóðum landsmanna. Stöðugt hefur sigið á ógæfuhliðina. Kom það berlega í ljós í sumar, eins og raunar oft áður í opinberri umfjöllun, þegar Umhverfisstofnun lét setja upp einkar vanhugsaða baðpalla við náttúrulegina og deilur stóðu um gerð risabílastæðis til að þeir fleiri hundruð þúsund gesta sem vilja sækja náttúruparadísina heim á sumri hverju fái lagt öllum þeim bílaleigu- og langferðabílunum sem þangað streyma. Svæðið er sífellt á rauðum lista Umhverfisstofnunar. Sveitarfélagið, sem í þessu tilviki er Rangárþing ytra, hefur samkvæmt skýrslum forsætisráðuneytis nánast engar auðlindatekjur af þjóðlendum.

Hefðu þeir fjármunir sem forsætisráðuneytið samdi við Landsvirkjun um vegna vatns- og landsréttinda í þjóðlendum vegna Kárahnjúkavirkjunar í árslok 2012, að núvirði nærri hálfur annar milljarður króna, gengið að einhverju leyti til þess að halda Landmannalaugum til sóma fyrir okkur sem þjóð, væri þessi staða ekki uppi. Hefðu tæpir tveir milljarðar sem forsætisráðuneytið samdi um í auðlindagjald í þjóðlendum á Þjósársvæðinu 2021 runnið til landvörslu að Fjallabaki eða lokunar villuslóða í Þjósárverum væri utanvegaakstur ekki það vaxandi vandamál sem hann er. Rynni árlegt afgjald fyrir vatnsafnot af Þjósá og Tungnaá til reksturs náttúruverndarsamtaka, hefðu þau meira afl til að verja þjóðlendurnar.

Að mati Náttúruverndarsamtaka Íslands er löngu tímabært að forsætisráðuneytið og Alþingi skili þjóðinni auðlindagjaldi af þjóðlendunum, eins og lagt var upp með fyrir rúmum aldarfjórðungi með setningu þjóðlendulaganna.

Síðasta skýrsla forsætisráðherra til Alþingis um innheimtu og ráðstöfun tekna af þjóðlendum sýnir að auðlindatekjur *sveitarfélaga* hafa vaxið hraðbyri úr því að vera lengst af engar (framtalda a.m.k.) í það að vera samtals yfir 100 millj. árlega. Og hvaða sveitarfélag hefur langhæstu auðlindatekjur af þjóðlendu? Jú, það er Sveitarfélagið Ölfus, sem hefur um 68 millj. króna í tekjur af þjóðlendum í Ölfusi. Ekki kemur fram í skýrslunni af hverju tekjurnar eru nánar tiltekið og í reit fyrir ráðstöfun teknanna stendur einfaldlega: „Engin svör bárust”.

Næsthæstu auðlindatekjur innan þjóðlendu hefur Skeiða- og Gnúpverjahreppur, en það kemur heldur ekki fram í skýrslunni af hverju þær tekjur fengust en hinsvegar eru greinargóðar upplýsingar um ráðstöfun þeirra, meðal annars við að borga lögfræðikostnað við að verjast því að leggja niður óparfa og beinlínis skaðlega slóða í Þjósárverum, sem raunar má spyrja hvort teljist strangt til tekið til í anda laganna.

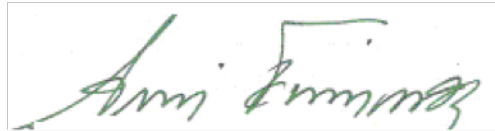
Það sveitarfélag sem þriðju hæstu tekjurnar hafði á síðasta ári af auðlindum í þjóðlendum er Hrunamannahreppur, sem tekur tæpar 8 milljóna króna ársleigu af þeim sem reka „hálendismiðstöð” í Kerlingarfjöllum, en þeir fjármunir renna nú nánast allir til baka til þeirra sömu aðila í formi greiðslna fyrir umsjón með þessum hluta þjóðlendunnar.

Í þjóðlendulögum, 3. gr., kemur meginreglan fram: „Enginn má hafa afnot þjóðlendu fyrir sjálfan sig”. Þjóðin var í raun svipt eign sinni með lagabreytingu 2020 sem tók auðlindagjald sem forsætisráðuneytið samdi um og færði það inn í ríkissjóð. Náttúruverndarsamtök Íslands krefjast þess að sú lagabreyting verði þegar látin ganga til baka, þjóðinni afhentar

Þjóðlendurnar og fyrirhugaðar lagabreytingar um ráðstöfun tekna sveitarfélaga verði slegnar af.

Virðingarfyllst,

F.h. Náttúruverndarsamtaka Íslands

A handwritten signature in green ink, appearing to read 'Árni Finnsson', enclosed in a thin black rectangular border.

Árni Finnsson